

11. Порядок прийняття рішення про здійснення митного оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для митного органу, а також нарахування й унесення плати за таке митне оформлення [Текст] : наказ Державної митної служби України від 04.12.2003 № 833 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua>.

12. Сучасний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slovnyk.net>.

13. Про систему оподаткування [Текст] : Закон України від 25.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 39. – Ст. 510.

14. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 р. № 2542-III [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37–38. – Ст. 189.

15. Про Державний бюджет України на 2009 рік [Текст] : Закон України від 26 грудня 2008 р. № 835-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 20. – Ст. 269.

УДК 342.951:339.543

М. Г. Шульга, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого
О. О. Афанасьєва, аспірантка Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого

ЗМІСТ РЕЖИМУ СПЕЦІАЛЬНОЇ МИТНОЇ ЗОНИ

У статті розглянуто зміст режиму спеціальної митної зони через визначення умов, вимог, обмежень, приписів та заборон, що встановлюються при його регламентації.

В статье рассмотрено содержание режима специальной таможенной зоны через определение условий, требований, ограничений, предписаний и запретов, которые устанавливаются при его регламентации.

The article is devoted to the content of special custom zone's regime with determination conditions, standards, restriction, orders and prohibitions which are set during regulation of this regime.

Ключові слова. Митна справа, митні органи, митні процедури, спеціальна митна зона, митні режими.

Вступ. Розвиток економічних відносин, лібералізація зовнішньоекономічної діяльності породжують нові для України форми та способи залучення іноземних інвестицій, однією з яких є спеціальні економічні зони (СЕЗ). До особливостей СЕЗ належить створення пільгових митних умов для підприємницької діяльності. Саме це й обумовлює існування спеціальної митної зони як одного з видів спеціальних митних режимів.

Для економіки держави, яка розвивається, такі форми залучення капіталу означають активізацію підприємницької діяльності, нарощування експорту товарів і поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів. Кінцевою метою такої державної політики є прискорення соціально-економічного розвитку України.

© М. Г. Шульга, О. О. Афанасьєва, 2009

Після скасування митних пільг, які, власне, й становили собою сутність спеціального режиму діяльності, постало питання вироблення концептуальної правової моделі режиму спеціальної митної зони для найбільш ефективного використання цього економіко-правового механізму.

Постановка завдання. З огляду на наведене вважаємо за необхідне ретельно проаналізувати зміст режиму спеціальної митної зони як складового елементу СЕЗ, що дозволить ґрунтовніше підійти до опрацювання оптимальної моделі законодавчого врегулювання цього інституту. Завданням дослідження є визначення умов, вимог, обмежень, приписів, заборон, що являють собою сутність режиму спеціальної митної зони.

Результати дослідження. Митний режим спеціальної митної зони, як і будь-який інший, має свою структуру, котру О. Н. Козирін визначає як сукупність умов, обмежень і вимог (адміністративний складник), а також пільг, що надаються в межах митного режиму (економічний складник) [1]. Ці умови, обмеження й вимоги відповідають певному етапу їх реалізації – розміщення товарів під митний режим, його використання й завершення.

Під умовами митного режиму розуміють обставини, що надають можливості розміщення під нього товарів і транспортних засобів. Ці обставини можуть бути найрізноманітнішими. По-перше, митний режим залежить від статусу товарів. При використанні режиму спеціальної митної зони такими характеристиками товарів може бути їх вироблення, у тому числі повністю, або достатня переробка чи оброблення на території СЕЗ, попереднє ввезення або вивезення товарів чи предметів. Законодавець може встановити заборону розміщення під митний режим товарів певних категорій, зважаючи на країну походження, найменування, класифікацію згідно з кодом за ТН ЗЕД України, а також інші характеристики. До того ж режим спеціальної митної зони застосовується й до товарів іноземного походження. По-друге, досліджуваний режим надається тільки тій особі, яка виконала певні дії, приміром набула статусу суб'єкта СЕЗ. Режим спеціальної митної зони полягає в незастосуванні заходів тарифного й нетарифного регулювання і в наданні пільг у сплаті мита для суб'єктів СЕЗ. До речі, суб'єктами спеціальної митної зони є особи, на яких поширюється спеціальний режим підприємницької діяльності.

Режим СЕЗ передбачає наявність певних пільг щодо здійснення підприємницької діяльності. Але вони надаються не всім суб'єктам господарювання, які працюють на території певної СЕЗ, а тільки спеціальним – суб'єктам СЕЗ. Тому для даного дослідження важливо з'ясувати поняття “суб'єкт спеціальної (вільної) економічної зони”.

Категорія “суб'єкт СЕЗ” міститься у спеціальних законах про створення певних спеціальних економічних зон. Згідно з нормами суб'єктами СЕЗ вважаються суб'єкти підприємницької діяльності, які розташовані на території цієї зони, реалізують затверджені компетентним органом інвестиційні проекти відповідної кошторисної вартості (на підставі договору (контракту) щодо умов реалізації певного інвестиційного проекту) і зареєстровані як суб'єкти СЕЗ органом господарського розвитку й управління СЕЗ [2].

Суб'єктами спеціальної митної зони є суб'єкти СЕЗ, які ввозять товари на територію відповідних типів спеціальних (вільних) економічних зон із-за меж митної території України, а також вивозять їх з території зазначених зон за межі митної території України. Умова режиму спеціальної митної зони – дозвіл митного органу, який, по суті, є підставою для розміщення товарів під цей режим. Такий дозвіл пов'язано із запровадженням на території СЕЗ режиму спеціальної митної зони і з реєстрацією суб'єктів останньої.

Загальні положення правової регламентації режиму спеціальної митної зони дозволяють виділити 2 відносно самостійних етапи в процесі їх застосування: (а) надання режиму, що зумовлюється видачею митним органом відповідного дозволу на застосування режиму, і (б) використання режиму, що дозволяє при дотриманні встановлених вимог та умов

реалізувати мету, яка визначає необхідність при переміщенні товарів через митний кордон отримати пов'язані з цим режимом вигоди й переваги. Крім того, в регламентації застосування цього митного режиму можна виокремити також процедуру його завершення.

Розміщення товарів під митний режим – це операція (процедура) з митного оформлення певного товару, що полягає в забезпеченні застосування різних положень законодавства і в складанні спеціально встановленої форми документа для використання відповідно до регламентації даного режиму. Процедура розміщення під митний режим породжує виникнення в його бенефіціара й митного органу, який видав дозвіл, усіх прав та обов'язків, передбачених регламентацією режиму й пов'язаних відповідно до його використання і здійснення контролю за його належним використанням. Можна сказати, що саме на етапі розміщення товару під митний режим визначаються його митно-правовий статус, умови обігу в комерційних (виробничих) відносинах.

Враховуючи ці обставини, можемо стверджувати, що процедури, пов'язані із заявою й наданням спеціального режиму, мають важливе значення. Від цього режиму залежать не тільки первинні умови переміщення товарів через митний кордон, але значною мірою подальший процес його застосування, а також обумовлені ним можливості реалізації прав бенефіціара і виконання ним своїх обов'язків. Це об'єктивно потребує особливої уваги до юридичного оформлення всіх зазначених процедур. На практиці саме цим питанням приділяється першочергова увага в правовому механізмі застосування митних режимів. Надання певного митного режиму потребує попередньої заявки на його застосування з боку особи, яка зацікавлена в цьому і має необхідні повноваження стосовно товарів, що заявляються під режим спеціальної митної зони.

Митний орган видає дозвіл на використання митного режиму, який, з одного боку, розглядається як свідоцтво відповідності операції, яку треба здійснити, й регламентації даного режиму. З другого боку, він установлює умови й вимоги щодо його застосування: (а) обов'язки осіб, які розміщують товари під режим спеціальної митної зони, та їх бенефіціарів; (б) повноваження митних органів на здійснення контролю за їх використанням; (в) дозволені операції з товарами; (г) строки їх перебування під цим режимом та ін. Дозвіл на застосування режиму може видаватися тільки особам, які виконали всі пов'язані із цим вимоги або надали необхідні гарантії щодо забезпечення його належного використання й дотримання встановленого порядку здійснення операцій, що допускаються регламентацією режиму.

Під обмеженнями режиму спеціальної митної зони слід розуміти прямі або непрямі заборони на виконання з товарами відповідних дій. Вони зумовлені особливим цільовим призначенням розглядуваного режиму. Наприклад, обмеження, що стосуються заборонених до ввезення товарів, визначають можливості застосування останнього з погляду товарної номенклатури й кола осіб, яким може бути дозволено їх використання. Такі вимоги диктуються тим, що споживчі якості й характеристики товарів деяких категорій, що дозволені до переміщення через митний кордон, не можуть бути затребувані в рамках режиму спеціальної митної зони без порушення встановлених вимог їх застосування. Крім того, використання режиму можливе лише у випадку, якщо митні органи в змозі здійснювати контроль і забезпечувати дотримання їх регламентації без застосування адміністративних заходів та обмежень, характер і дія яких несумісні з природою й цілями операції, яку передбачено здійснити, або суперечать їм.

Розглянемо питання заборон та обмежень для ввезення товарів чи інших предметів на територію спеціальної митної зони й вивезення їх за межі останньої. Можливість таких заборон містить митне законодавство. Серед них можна вирізнити 2 групи – абсолютно заборонені для розміщення в режимі спеціальної митної зони і заборонені постійно або тимчасово.

До першої групи слід зарахувати товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено з міркувань захисту громадського порядку, моральності населення, життя і здоров'я людини, захисту тварин і рослин, охорони навколишнього природного середовища, права власності та за іншими підставами, окресленими законодавством. Загальні умови такої заборони визначені в ст. 96 Митного кодексу України.

Інша категорія заборонених товарів чи інших предметів – це ті, які не можуть бути розміщені в режимі спеціальної митної зони у зв'язку з регламентацією застосування цього режиму.

Законами України про конкретні СЕЗ передбачалося, що Кабінет Міністрів України може встановлювати обмеження на ввезення на митну територію країни з території СЕЗ і вивезення з митної території країни в СЕЗ окремих видів товарів. Такі обмеження, наприклад, були закріплені постановою Кабінету Міністрів України “Про запровадження обмеження на ввезення деяких видів товарів з території спеціальної економічної зони “Донецьк” на митну територію України у I кварталі 2004 року” [3], в якій визначалися граничні обсяги ввезених товарів, повністю вироблених або достатньо перероблених чи оброблених у СЕЗ “Донецьк”, з її території на митну територію України.

Законодавець передбачив і певні обмеження, яких повинен дотримуватися суб'єкт СЕЗ у своїй діяльності. У теорії права поняття “обмеження” тлумачиться як правове стримування протизаконного діяння, що створює умови для задоволення інтересів контр-суб'єкта і суспільних інтересів щодо охорони й захисту. Обмеження зменшують обсяг таких можливостей, що досягається за допомогою обов'язків, заборон, покарань тощо [4]. Таким чином, вони становлять певний складник механізму спеціального режиму в СЕЗ. Як пише О. В. Буткевич, вони не пов'язані зі стримуванням протизаконного діяння й мають більш сприятливий напрямок [5].

Подібні обмеження, по-перше, тісно пов'язані з пільгами, що надаються суб'єктам СЕЗ, і передбачають випадки, коли вони не застосовуються. По-друге, обмеження встановлюють деякі особливості певної діяльності на території СЕЗ, що зумовлено захистом пільгового режиму господарювання.

Законодавством України запроваджуються обмеження щодо створення на території СЕЗ комерційних банків, їх філій, аудиторських фірм, страхових та інших фінансових організацій – учасників фондового ринку, діяльність яких підлягає ліцензуванню [6]. Перелічені організації створюються в законодавчо встановленому порядку після погодження з компетентним органом СЕЗ.

Під вимогами режиму спеціальної митної зони маються на увазі дії, з якими пов'язано можливість завершення митного режиму. Завершення режиму спеціальної митної зони – процедура, що припиняє його дію й дозволяє:

- надати або зберегти отримані від застосування митного режиму вигоди чи пільги;
- зняти з бенефіціара режиму зобов'язання й обов'язки щодо його використання;
- розмістити товари під інший режим.

Особа, яка розміщує товари чи інші предмети під певний митний режим, зобов'язана виконувати всі умови, вимоги й обмеження, що стосуються обраного режиму.

Економічним складником структури режиму спеціальної митної зони слід вважати незастосування заходів тарифного й нетарифного регулювання, крім випадків, передбачених законом. Порядок переміщення товарів через територію спеціальної митної зони передбачає надання певних пільг суб'єктам, які господарюють у цій зоні, їх сутність зводиться до того, що в таких випадках не застосовуються заходи тарифного й нетарифного регулювання.

Особливості ставок митних платежів та інших податків також становлять сутнісний елемент змісту режиму спеціальної митної зони, оскільки останній передбачає незастосування заходів тарифного регулювання до товарів, які ввозяться на території відповідних

типів СЕЗ із-за меж митної території України, а також до товарів, які вивозяться з територій зазначених зон за межі митної території України, якщо інше не передбачено законом.

За загальним правилом, товари та інші предмети, що переміщуються через межі спеціальної (вільної) економічної зони, звільняються від ввізного і вивізного мита, а також від податку на додану вартість. Проте це тільки загальний припис. Закони про конкретні СЕЗ встановлюють винятки з нього.

Типовими для більшості СЕЗ є пільги щодо сплати: (а) ввізного мита, (б) вивізного мита, (в) податку на додану вартість, (г) податку на прибуток, (д) збору у фонд зайнятості, (е) за землю, (є) акцизного збору.

Висновки. Підсумовуючи викладені міркування, констатуємо, що у спеціальних (вільних) економічних зонах може запроваджуватися спеціальний митний режим, що полягає: (а) у скасуванні або зниженні мита на ввезення товарів у СЕЗ, вивезення товарів, вироблених у СЕЗ, і ввезення товарів, що споживаються в СЕЗ; (б) у спрощеному порядку переміщення товарів та інших предметів через кордон; (в) у пом'якшенні або скасуванні нетарифних обмежень на їх експорт та імпорт. На зовнішньоекономічні операції, що здійснюються в СЕЗ, поширюється спеціальний режим експорту (імпорту) товарів та інші заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності відповідно до законодавства України. Власне, ці чинники й утворюють сутність режиму спеціальної митної зони.

Література

1. Козырин А. Н. Таможенные режимы [Текст] / А. Н. Козырин. – М. : Статут, 2000. – С. 15.
2. Ст. 6 Закону України “Про спеціальну (вільну) економічну зону “Порто-франко” на території Одеського морського торговельного порту” від 23.03.2000 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 26. – Ст. 208; ст. 6 Закону України “Про спеціальну економічну зону “Рені” від 23.03.2000 р. // Там само. – 2000. – № 25. – Ст. 196; ст. 10 Закону України “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та спеціальній економічній зоні “Порт Крим” в Автономній Республіці Крим” від 21.12.2000 р. // Там само. – 2001. – № 9. – Ст. 40; ст. 6 Закону України “Про спеціальну економічну зону “Яворів” від 15.01.1999 р. // Там само. – 1999. – № 15. – Ст. 82; ст. 7 Закону України “Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу “Курортотоліс Трускавець” від 18.03.1999 р. // Там само. – 1999. – № 18. – Ст. 139; ст. 6 Закону України “Про спеціальну економічну зону “Славутич” від 03.06.1999 р. // Там само. – 1999. – № 32. – Ст. 26; ст. 6 Закону України “Про спеціальну економічну зону “Миколаїв” від 13.07.2000 р. // Там само. – 2000. – № 42. – Ст. 349; ст. 9 Указу Президента України “Про спеціальну економічну зону “Інтерпорт Ковель” від 22.06.1999 р. // Уряд. кур’єр. – 1999. – 26 вересня.
3. Офіційний вісник України [Текст]. – 2004. – № 6. – Ст. 320.
4. Теория государства и права [Текст] : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – М. : Юристъ, 1997. – С. 639.
5. Буткевич О. В. Правове регулювання господарської діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах України [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук. / О. В. Буткевич. – К., 2004. – С. 80.
6. Про спеціальну економічну зону “Яворів” [Текст] : Закон України від 15.01.1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 15. – Ст. 82 (ст. 7); Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу “Курортотоліс Трускавець” [Текст] : Закон України від 18.03.1999 р. // Там само. – 1999. – № 18. – Ст. 139 (ст. 8); Про спеціальну економічну зону “Славутич” [Текст] : Закон України від 03.06.1999 р. // Там само. – 1999. – № 32. – Ст. 263 (ст. 7); Про спеціальну (вільну) економічну зону “Порто-франко” на території Одеського морського торговельного порту [Текст] : Закон України від 23.03.2000 р. // Там само. – 2000. – № 26. – Ст. 208 (ст. 7).